

QARAQALPAQ TEATR ÓNERINIŇ PAYDA BOLIWI HÁM RAWAJLANIWI
TEMASIN OQITIWDA INTERAKTIV USILLARDAN PAYDALANIW
(JOQARI OQIW ORINLARINDA)

Nadırova Aygúl Bazarbaevna

docent Ájiniyaz atındađı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı.

Mambedullaeva Ulzada Koshimuratovna

Ájiniyaz atındađı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı magistrantı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20478192>

Anotatsiya. Maqalada joqarı oqıw orınlarında «Qaraqalpaq teatr óneriniŇ payda bolıwı hám rawajlanıwı» temasın oqıtıwda zamanagóy interaktiv usıllardan paydalanıw máseleleri sóz etiledi. Teatr tariyxın tek málimleme retinde emes, al studentlerdiŇ diqqatın tartatıwın hám olardıŇ kórkem-estetikalıq pikirlew qábletin rawajlandıratıwın innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiyalar (keys-stadi, klaster, bleynd-test h.t.b.) arqalı ótiw jolları talqılanğan. Sonday-aq, interaktiv metodlardıŇ studentlerdiŇ milliy mádeniyat hám kórkem ónerge bolğan qızıǵıwshılıǵın arttırwdaǵı áhmiyeti tiykarlanğan.

Gilt sózler: Qaraqalpaq teatri, teatr tariyxı, joqarı oqıw orni, interaktiv usıllar, innovaciyalıq pedagogika, kórkem-estetikalıq tárbiya, student belsendiligi, metodika.

«ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ ТЕМЫ
ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ КАРАКАЛПАКСКОГО ТЕАТРАЛЬНОГО
ИСКУССТВА (В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ)»

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы использования современных интерактивных методов при обучении теме «Возникновение и развитие каракалпакского театрального искусства» в высших учебных заведениях. Анализируются способы преподавания истории театра не просто как фактологического материала, а через инновационные педагогические технологии (кейс-стади, кластеры, ролевые игры), стимулирующие критическое и художественно-эстетическое мышление студентов. Обоснована роль интерактивного обучения в повышении интереса студентов к национальному культурному наследию.

Ключевые слова: Каракалпакский театр, история театра, высшее образование, интерактивные методы, инновационная педагогика, художественно-эстетическое воспитание, активность студентов, методика.

"THE USE OF INTERACTIVE METHODS IN TEACHING THE TOPIC OF THE
EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF KARAKALPAK THEATRICAL ART (IN
HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS)"

Abstract. The article discusses the issues of using modern interactive methods in teaching the topic "The emergence and development of Karakalpak theater art" in higher education institutions. Methods of teaching the history of theater not in the form of traditional lectures, but using innovative pedagogical technologies (case studies, clusters, role-playing games) that activate students' independent and creative thinking are analyzed. The importance of interactive methods in forming respect and interest in national culture and art among students is also substantiated.

Keywords: *Karakalpak theater, theater history, higher education, interactive methods, innovative pedagogy, artistic and aesthetic education, student activity, methodology.*

Bugingi qadriyatlar hám mádeniyat úlken tezlik penen rawajlanıp atırǵan glóballasw dáwirinde milliy kórkem óner tariyxın hám mádeniy miyrastı jas áwladqa jetkerip beriw joqarı bilimlendiriw sistemasınıń eń áhmiyetli wazıypalarınń biri esaplanadı. Qaraqalpaq teatr óneri óziniń bay tariyxı, milliy koloriti hám ózine tán mektebi menen xalqımızdıń ruxıyatın sáwlelendiriwshi úlken baylıq bolıp tabıladı. Joqarı oqıw orınlarında bul temani oqıtıw tek ǵana tariyxıy maǵlıwmatlardı jetkeriw emes, al studentlerdiń kórkem-estetikalıq talabın qalıplestiriw, olarda milliy maqtanısh hám patriotlıq sezimlerin oyatıwda úlken pedagogikalıq áhmiyetke iye.

Biraq, búgingi kún pedagogika ámeliyatında teatr tariyxına baylanıslı temalardı dástúriy lekciya (monolog) formasında ótiw kóbinese studentlerdiń passiv tınlawshıǵa aylanıp qalıwına hám pánge bolǵan qızıǵıwshılıǵınıń tómenlewine alıp kelmekte. Zamanagóy student hádiyse hám faktlerdi teń de qabıllawdı, processlerdiń belsendi qatnasıwshısı bolıwdı qáleydi. Sol sebepli, «Qaraqalpaq teatr óneriniń payda bolıwı hám rawajlanıwı» temasın ózlestiriwde dástúriy usıllardan bas tartıp, studentlerdiń dıqqatın tartatıwın hám olardı izleniwge baǵdarlaytın interaktiv metodlardı qollanıw zárurlıǵı tuwılmaqta.

Qaraqalpaq teatr óneriniń payda bolıwı hám rawajlanıwı temasın joqarı oqıw orınlarında oqıtıw, studentlerden tek ǵana tariyxıy faktlerdi yadlawdı emes, al sol dáwirdiń mádeniy, sociallıq hám kórkemlik ortalıǵın tereń seziniwdi talap etedi. Bul maqsettiń nátiyjeli ámelge asıwında dástúriy lekciya sabaqların interaktiv usıllar menen bayıtyw úlken áhmiyetke ie. Interaktiv usıllar studentlerdiń kognitivlik belsendiligin arttıradı, óz betinshi pikirlew hám baha beriw kónlikpelerin rawajlandıradı.

1. «Keys-stadi» (Jaǵdaylıq analiz) usılı

Qaraqalpaq teatrınıń dáslepki qádemlerin (mısalı, Tórtkúl teatrılasqan dórpeler jámaáti yamasa dáslepki truppaların quralıwı) úyreniwde bul usıl júdá qolaylı.

• **Ámelge asırılıwı:** Studentlerge XX ásirdeń 20-30-jıllarındaǵı mádeniy jaǵday, texnikalıq hám kadrlar jetispewshiligi haqqında maǵlıwmatlar (keys) beriledi.

• **Wazıypa:** Studentler sol dáwirdeń rejissyorı yamasa shólkemlestiriwshisi ornına ózin qoyıp, «Sol quramalı shárayatta xalıqtı teatrǵa qalay tartıw múmkin edi?» degen sorawǵa sheshim izleydi. Bul usıl studentlerdiń sol dáwir ortalıǵına kiriwin hám tariyxıy proseslerdi analizlew qábiletin óstiredi.

2. «Rolli oyınlar» hám Sahnalıq rekonstruksiya

Teatr tariyxın teatrallastırılǵan usıllar menen oqıtıw studentlerdiń qızıǵıwshılıǵın joqarı dárejede oyatadı.

• **Ámelge asırılıwı:** Studentler kishi gruppalarǵa bólinedi hám Qaraqalpaq teatr óneri tariyxında óshpes iz qaldırǵan áhmiyetli waqıyalardı (mısalı, Seyfulgabit Majitovtıń «Ernazar alakóz» shıǵarmasınıń dáslepki qoyılıwı procesi yamasa Abbas Dabılov, Jiyenbay Shamuratov, Aymxan Shamuratova sıyaqlı kórnekli tulǵalardıń teatrǵa kelıw tariyxı) kishi sahnalıq kóriniw sıpatında qayta tikleydi (rekonstruksiya qıladı).

• **Nátiyje:** Studentler personajlardıń xarakterin, sol dáwir kiyim-kenshegin hám tıl ózgheliklerin úyreniw arqalı teoriyalıq bilimlerin ámeliyatta bekemleydi.

3 «Klaster» hám «Akvarium» usılları arqalı diskussiya shólkemlestiriw

Qaraqalpaq teatrınıń rawajlanıw basqıshların hám janrlıq ózgesheliklerin (mısalı, muzıkalı drama, komediya, tragediya janrlarınıń qalıplawın) túsindiriwde vizuallastırıw hám jámáátlik talqılaw jaqsı nátiyje beredi.

• **Klaster:** Doskada «Qaraqalpaq teatrınıń rawajlanıw basqıshları» degen oraylıq túsiniw tıpki etip alınadı hám studentler tarmaqlar arqalı dáwirlerdi (20-jıllar, urıs jılları teatrı, urıstan kóngı dáwir, gárezsizlik jılları) hám olardıń jetiskenliklerin zıñır tárizli baylanıstırıw shıǵadı.

• **Akvarium:** Gruppadan 4-5 student ortada «Dástúriy qaraqalpaq folklorı hám dastanlarınıń professional teatr ónerine tásiri» degen mútaj temada óz-ara qızǵ'ın bástlesedi. Sırtqı sheńberdegi studentler bolsa olardıń argumentlerin baqlap, aqırında óz pikirlerin qosadı.

Joqarı oqıw orınlarında bul interaktiv usıllardı qollanıwda zamanagóy multimedia texnologiyalarınan (dáslepki spektakllerdiń saqlanıw qalǵan video/audio jazbaları, muzıkalıq bezewler) keńnen paydalanıw sabaqtıń tásirshenligin eki ese arttıradı.

Tariyxıy-Teoriyalıq Baylanıs (Pedagogikalıq baza)

Interaktiv usıllardı qollanıwdan aldın, studentlerge Qaraqalpaq professional teatrınıń tamirlari qay jerden baslanatuǵınlıǵın túsindirip ótiw shárt. Interaktiv tapsırmalar tómendegi úsh basqıshqa tayanıwı kerek:

• **Folklorlıq hám etnografiyalıq derekler:** Qaraqalpaq teatrınıń dáslepki tımsalları xalqın kúlkige bólingen masqarapazlar, qıssaxanlar, jıraw-baqshılar hám baqshı-oyınshılardıń dástúriy kórsetiwlerinen baslanadı.

• **«Tórpeler» (Truppalar) dáwiri:** 1920-jıllardıń ortalarında quralǵan háweskarlar dórpeleri (mısalı, Qońırat, Shımbay hám Tórtkúldegi dórpeler) professional teatrǵa ótiw kópiri boldı.

• **Professional teatrdiń tuwılıwı:** 1930-jılı Tórtkúlde Qaraqalpaq mámleketlik teatrınıń rásmiy ashılıwı hám onıń dáslepki rejissyorları hám aktyorlarınıń (mısalı, Qasım Áwazov, Ámet Shamuratov hám t.b.) xızmetleri.

A. «Tariyxıy karusel» yamasa «Stanciyalar boyınsha sayahat» usılı

Bul usıl teatr tariyxın xronologiyalıq tárizde, zerıgarlıqsız úyreniwge múmkinshilik beredi.

• **Ámelge asırılıwı:** Auditoriya 4 «stanciyaǵa» (ústelge) bólinedi:

1. *1-stanciya:* «Teatrdiń tuwılıwı (1920-1930-jıllar)»
2. *2-stanciya:* «Urıs dáwiri teatrdiń repertuarı (1941-1945-jıllar)»
3. *3-stanciya:* «XX ásirdiń II yarımındaǵı altın dáwir (K.Sultanov, J.Aytmurzaev hám t.b. dóretiwshiligi)»

4. *4-stanciya:* «Gárezsizlik jıllarındaǵı Qaraqalpaq teatrı»

• **Wazıypa:** Hár bir gruppada hár bir stanciyada 5-7 minut bolıp, berilgen sorawlarǵa juwap jazadı hám keyingi stanciyaǵa ótedi. Aqırında barlıq maǵlıwmatlar uwayımlanıw, ulıwma xronologiyalıq karta jaratıladı.

B. «SWOT-Analiz» usılı

Joqarı oqıw orınlarında «Qaraqalpaq teatr óneriniń payda bolıwı hám rawajlanıwı» temasın oqıtıw processinde interaktiv usıllardan paydalanıw — bilimlendiriw sapasın jańa basqıshqa

kóterıwdıń eń nátiyjeli jollarından biri bolıp tabıladı. Izlenisler hám metodikalıq analizler tómendegi ulıwma juwmaqlarǵa keliwge múmkinshilik beredi:

• **Teoriyadan ámeliyatqa ótiw:** «Keys-stadi», rolli oyınlar hám sahnada qayta tiklew sıyaqlı usıllar studentlerge teatr tariyxın tek quruq faktler hám sáneler jıyındısı sıpatında emes, al tiri, dinamikalıq mádeniy process sıpatında qabıllawǵa járdem beredi. Bul tásil studentlerdiń kognitivlik belsendiligini hám kórkem-estetikalıq analizlew qábiletin arttıradı.

• **Sın kózbenen pikirlewdi qalıplastırw:** SWOT-analiz, «Insert» hám diskussiyalıq usıllar arqalı studentler dáslepki derekler menen óz betinshi islesiwdi, sol dáwirdeń social-siyasiy shárayatın sın kózbenen bahalawdı hám teatr tariyxındaǵı quramalı rawajlanıw jolların obektiv talqılawdı úyrenedi.

• **Milliy identivlik hám mútajlik:** Qaraqalpaq professional teatrınıń folklorlıq tamirlarin, dáslepki truppalar xızmetin hám kórnekli teatr tulǵalarınıń dóretiwshiligin interaktiv jollar menen úyreniw — jas urpaqtıń óz xalqınıń mádeniy miyrasına bolǵan húrmetin oytadı hám milliy qadriyatları saqlawǵa xızmet etedi.

Joqarı oqıw orınlarınıń zamanagóy pedagogikasında interaktiv texnologiyalardı keńnen qollanıw sabaqtıń student-orayları (student-centered) bolıwın táminleydi. Bul óz gezeginde keleshekte Qaraqalpaq teatr óneriniń tariyxın tereń bileytuǵın, onıń jetiskenlikleri hám mashqalaların ilmiy baǵalay alatuǵın joqarı mánwiyatlı hám intellektual kadrlar tayarlawdıń zárúrli shárti bolıp tabıladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Qaraqalpaq teatr tariyxına baylanıslı ilmiy miynetler (mısalı, N.Dáwqaraev, J.Neshbaev, T.Bayandiev miynetleri).
2. Zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalar hám interaktiv usıllar boyınsha metodikalıq qollanbalar.